

УДК 351.755.62:316

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ АНАЛІЗУ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ

К. О. Володіна

*Донецький державний університет управління,
вул. Артема, 94, м. Донецьк, Україна, 83015,
ekaterina.polonskaya@gmail.com*

У статті зроблено огляд теорій ідентичності, які пояснюють механізм ідентифікації та самоідентифікації, визначають умови формування ідентичності з позицій філософії, психології та соціології. Проведено аналіз змісту понять «ідентичність» та «самоідентифікація» в контексті символічного інтеракціонізму та конструктивістського підходу. Зроблено акцент на соціологічному трактуванні сучасної проблеми кризи ідентичності, яка виникає при умовах глобалізації, де панують поліідентичні множини.

Ключові слова: самоідентифікація, ідентичність, самість, самоактуалізація.

Громадянська самоідентифікація має місце там, де йдеться про самовизначення громадян, про їх самоусвідомлення самих себе як членів суспільства, жителів країни, суб'єктів владних відносин. Та перед тим, як міркувати над даною категорією поняття, необхідно провести аналіз визначення «ідентифікація», яке має неоднозначне значення в вітчизняній науці. Поняття «ідентифікація» вживається в різних концептуальних підходах і теоріях, але також має різне значення в залежності від конкретної парадигми. В той же час взаємні посилання різних авторів дають підставу говорити про те, що при всій багатозначності поняття воно має єдине ядро, яке зберігається при будь якій інтерпретації.

Проблематику визначення поняття ідентифікації та самоідентифікації активно розробляли представники різних шкіл зарубіжної соціології, це Ч. Тейлор, Ч. Кулі, Дж. Мід, І. Гофман, П. Бергер, Т. Лукман, Е. Сміт, Е. Гідденс, Г. Тетджфел, Дж. Тернер, А. Токвіль, Ж. Липовецьки; представники філософської науки Ж. Бодрійяр, Е. Лакло, Ш. Муфф, З. Бауман, С. Жижек; вітчизняні дослідники Л. Нагорна, В. Циба, З. Когут, Л. Сокурянська, М. Винницький, С. Макеєва, С. Оксамитна, М. Шульга, А. Ручка, Н. Костенко та ін.

В україномовних текстах за значенням співпадають слова «ідентичність» і «тожність». Вітчизняна соціологічна наука на даний час не розробила ці поняття, але вони мають чітке визначення як в німецькій, так і в англійській літературі. У визначеннях, наданих словниками, «ідентичність» походить від латинського «idem» (те ж саме) та означає властивості речей залишитися тим, чим вони є, зберігаючи свою сутність незалежно від форми вираження і процесів трансформації. Також дане поняття використовується тоді, коли йдеться про одиничне буття особистості, що забезпечує її самототожність.

З огляду на це філософ П. Рікер вказує, що поняття «ідентичність» в умовах його вживання сучасністю несе в собі два різних значення, відповідаючи латинським «idem» та «ipse». «Idem» означає «аналогічне», «таке ж саме», тобто припускає незмінність в часі. Термін же «ipse» означає те, що тотожне самому собі. На думку П. Рікера, при використанні поняття «ідентифікація» ці два терміни змішують обидва значення: ідентичність з самим собою та ідентичність як такого ж самого. Тому філософ вважає, що першому змісту поняття «ідентичний» суперечить другий – «схожий», «подібний», – який передбачає, що така максимальна аналогія можлива лише за умови наявності базису, який не підвладний змінам часу. Рікер вважає, що дана проблема поняття «ідентифікації» є неминучою і нерозв'язною. Неминучою, тому що використання однієї тієї ж назви для суспільства, соціальних груп, індивіда стосовно до всього їх існування у часі має на увазі певну незмінну, базисну, фундаментальну основу. В той же час емпіричний досвід, що переживають актори, має динамічний характер. Постійно змінюючись, розвиваючись, доповнюючись такий досвід не співпадає з ідеєю основи. Нерозв'язною ж проблему Рікер називає тому, що в антропологічному значенні використання категорії ідентичності як фундаменту несумісне з уявленням про зв'язок людей з мінливим оточенням [1, с. 145–146; 148].

Це протиріччя намагалися вирішити зарубіжні і вітчизняні науковці у спробі міркування про ідентичність. Історія визначеності поняття ідентичності починається у філософії, а пізніше переходить до соціально-наукового пізнання.

Поняття «ідентичність» було взято соціологами з психології. В контексті психоаналізу З. Фрейд першим вводить термін «ідентичність», визначив «Его» всередині людської психіки між стихійним «Воно» і соціально-нормативним «Супер-Его». Це обумовлює проблему, з якою зіткнувся П. Рікер, внутрішню суперечливість індивідуальної самоідентифікації, тому що подвійність «Его» передбачає його мінливість, динаміку, а стихійний вплив «Воно» навпаки, – статичну, постійність. Ідентичність, за З. Фрейдом, – це уявлення людини про своє «Я», що характеризується суб'єктивним почуттям своєї індивідуальної самототожності і цілісності; ототожнення людиною самої себе (частково усвідомлюване, частково неусвідомлюване) з тими чи іншими типологічними категоріями (соціальним статусом, статтю, віком, роллю, зразком, нормою, групою, культурою тощо) [2, с. 36].

Соціологи Дж. Г. Мід, Ч. Кулі визнали за необхідне знайти теоретичний концепт, який дозволив би розглядати формування в різних ситуаціях соціальної взаємодії як процесу, і інтерпретувати відповідні зовнішні прояви як схожі або відмінні. Для цього вони звернулися до традиційного для філософської антропології та психології поняття «self» («самість»), надавши йому нового значення. По-перше, самість розглядалася не як від початку дана людині основа, але як така, що формується в контексті соціальної взаємодії, яка отримала назву – інтеракція. Іншими словами, ідентичність за своєю природою почали вважати соціальною із самого початку, бо індивідуальні прояви набувають культурної та/або особистісної форми тільки в процесі взаємодії людей один з одним, а сама ідентичність стає стійкою і повторюваною в силу взаємних уявлень індивідів один про одного. По-друге, в понятті «самості», починаючи з ідей Дж. Міда, прийнято розрізняти дві складові, які не мають лінгвістичних аналогів в українській

мові, – англійське «I» («Я») і «Me» («Мене»). «I» є рушійною силою, що забезпечує включеність індивіда в соціальну взаємодію, а також можливість дистанціюватися від інших, залишатися індивідуальним, унікальним, мати в собі відмітні риси. «Me» виступає в якості поділюваних характеристик особистості, як соціокультурний фундамент людського індивіда [3, с. 176–177].

Згідно з теорією Ч. Кулі, уявлення індивіда про себе залежать від того, яким його сприймає оточення. У зовнішні уявлення індивід дивиться наче в «дзеркало», відображаючи їх, створює власні уявлення про самого себе. Важливу роль такий процес грає на ранньому етапі розвитку людини, бо саме в цьому віці через реакції інших у людини формуються ідеї та судження відносно свого «Я». Пізніше такі уявлення трансформуються в стабільну концепцію особистості або в індивідуальну (соціальну) ідентичність. Соціальне я, за Ч. Кулі, – це просто уявлення або система уявлень, почерпнута зі спілкування з іншими людьми. Область, на яку головним чином поширюється почуття «я», лежить в межах суспільного життя, а не поза ним; ті специфічні індивідуальні схильності або прагнення, емоційним аспектом яких виступає почуття «я», знаходять свій найважливіший прояв у сфері особистих впливів, що відображаються у свідомості людини як сукупність її поглядів на себе. Пов'язана з думкою про інших людей, ідея «я» завжди є усвідомлення людиною індивідуальності або своєрідності свого життя, тому що саме цю сторону життя необхідно підтримувати цілеспрямованими зусиллями, і саме вона агресивно проявляє себе всякий раз, коли, на думку людини, її власні устремління йдуть врозріз з прагненнями інших людей, з якими вона подумки себе співвідносить. Саме тут агресивність особливо необхідна для того, щоб спонукати людину до характерної для неї діяльності, сприяти розвитку тих особистих особливостей, яких вимагає забезпечення загального ходу життя [4, с. 130–132].

Важливо зауважити, що в своїх роботах автори не вживали поняття ідентичності, але розроблені ними теоретичні положення в подальшому стали важливими компонентами його концептуалізації. Після цих розробок в соціології пропало припущення щодо особистісної ідентичності як сутності людської природи. Сама соціальна обумовленість стала теоретичною основою трактовки поняття як соціально-наукової категорії.

Основу сучасного розуміння процесу ідентифікації становить концептуалізація відносини «Я-інший», представлена в рамках символічного інтеракціонізму Дж. Г. Міда. У його роботах «самість» (Self) за змістом збігається з поняття ідентичності, хоча самого цього терміна він не використав (сьогодні він перекладається іншими мовами саме як ідентичність). Дж. Мід трактував ідентичність як соціальне утворення: ідентичність і інтеракція постійно переходять один в одного. Комунікативна природа ідентичності полягає в тому, що кожен починає сприймати себе таким, яким його бачать інші, беручи роль іншого, індивід оцінює себе з його точки зору.

Нами були приведені трактування поняття «ідентичність» з психологічної і соціологічної позиції. Важливо відмітити, що дані інтерпретації відрізняються одна від одної. Так, згідно Е. Еріксону, представнику психоаналітичної традиції, ідентичність «розміщується» в глибинних шарах психічної структури. І хоча вона формується та змінюється в ході взаємодії індивіда з іншими, кризи і їх подолання відбуваються саме у внутрішньому світі і являють собою непереривний процес. В роботі «Ідентичність:

юність ті криза» Е. Еріксон пояснює, що поняття ідентичності позначає твердо за-своений образ себе у всьому багатстві відносин особистості до навколишнього світу, почуття адекватності і стабільного володіння особистістю власним «я» незалежно від змін «я» і ситуації; здатність особистості до повноцінного вирішення завдань, що виникають перед нею на кожному етапі її розвитку. Ідентичність автор визначає як показник зрілої (дорослої) особистості, витоки і таємниці організації якою приховані на попередніх стадіях розвитку [5, с. 12].

Соціологи виражають іншу точку зору. Вони схильні розглядати ідентичність як те, що формується в результаті соціальної взаємодії. Це свого роду знак (або – стигма, за термінологією І. Гофмана), з яким пов'язано певну поведінку. За П. Бергером, ідентичність соціальна не тільки за походженням, а й за способом підтримки. Відповідно, її не слід розглядати як стійке, дане людині від початку утворення.

П. Бергер разом з Т. Лукманом стали засновниками конструктивістського підходу в соціології, згідно з яким ідентичність є тією складовою особистості, яку можна сконструювати, виховати, розробити та сформувані в період соціалізації людини. У спільній роботі «Соціальне конструювання реальності», автори пропонують розглядати ідентичність в контексті соціальної структури суспільства. Остання визначається як сума типізацій, що створюють повторювані зразки взаємодії. Т. Лукман і П. Бергер пишуть: «Стосунки одного індивіда з іншими не зводяться до відносин лише з партнерами і з сучасниками. Вони вступають також і у відносини з попередниками і наступниками, тими іншими, які жили раніше і які будуть жити після них в загальній історії їхнього суспільства. Окрім колишніх партнерів, люди пов'язані з попередниками за допомогою вкрай анонімних типізацій – «прабатьки емігранти» або «батьки-засновники». Наступники індивіда будуть типізуватися ще більш анонімно – «мої онуки» або «майбутнє покоління». Ці типізації, по суті, порожні абстракції, абсолютно позбавлені індивідуального утримання, тоді як типізації попередників, принаймні до певної міри, мають такий зміст, хоча і досить міфічного характеру. Як би там не було, анонімність обох систем типізації не заважає тому, що вони стають елементами реальності повсякденного життя, іноді досить важливими. Зрештою, я можу пожертвувати життям заради вірності батькам-засновникам або заради майбутніх поколінь» [6, с. 60].

В рамках когнітивного підходу науковцями Г. Теджфелом і Дж. Тернером було розроблено класичну теорію соціальної ідентичності. Автори розглядають соціальну ідентичність як механізм регуляції поведінки у відповідних умовах. В основі вивчення феномену соціальної ідентичності знаходиться ідея про те, що кожен індивід характеризується певними соціальними та індивідуальними характеристиками, які можуть бути як загальними, властивими більшості, так і унікальними, індивідуальними. Г. Теджфел так пояснює дану закономірність. По-перше, індивіду властиве прагнення до позитивної «Я-концепції». По-друге, досягається це через категоризацію соціального світу та ідентифікацію себе з певними категоріями, за рахунок яких індивід отримує свою соціальну ідентичність, як складову «Я-концепції». По-третє, групи, до яких індивід себе відносить, повинні забезпечувати позитивний внесок у «Я-концепцію», і це буде викликати процес диференціювання категорії членства від інших категорій. Таке диференціювання відбувається за допомогою процесу порівняння власної групи

з іншими. Попередні процеси призводять до того, що групи будуть завжди шукати позитивні відмінності і прагнути збільшити їх, проявляючи прихильність до групи членства [7, с. 10–11].

В теорії соціальної ідентичності автори вводять три основних поняття: соціальна категоризація, соціальне порівняння, соціальна ідентичність. Соціальна категоризація розглядається як класифікація соціального оточення в термінах членів певних груп таким способом, що має значення для індивіда та виступає когнітивним процесом, «при якому систематичне перенесення класифікації на вимірювані стимули веде до перцептивного підкреслення внутрікласової подібності і міжкласових відмінностей за цим виміром» [7, с. 13]. Процесом, що перетворює перцептивні і когнітивні ознаки в дії, є соціальне порівняння. Воно забезпечує міжгрупову диференціацію, засновану на перевазі інгрупи (групи, до якої включено індивіда) перед аутгрупами (групи, що не мають значення для індивіда; з якими він не координує свої дії). Через порівняння досягається соціальна ідентичність особистості, за словами авторів, це «індивідуальне знання про те, що персону належить до деякої соціальної групи разом з деякими емоційним і ціннісним персональним сенсом групового членства» [7, с. 14].

Соціальна категоризація «Себе» наводить індивідуума до ідентифікації з групою членства. Це відбувається чином засвоєння інгрупових нормативних тенденцій. Так як нормативні тенденції безпосередньо пов'язані з певними зразками поведінки, то слідування ним і засвоєння відповідних установок будуть служити ознаками приналежності до даної групи.

Незважаючи на те, що Г. Теджфел і Дж. Тернер працювали в одному концептуальному напрямку, в їхніх підходах до розуміння соціальної ідентичності спостерігаються відмінності. Так, Теджфелл, виходячи з поняття соціальної категоризації, всі відносини між людьми розподіляв на два полюси, з яких один представлявся міжособистісними відносинами, повністю обумовленими індивідуальними характеристиками учасників; інший – міжгруповими відносинами серед представників конкретних і ясно помітних груп, зумовлених фактом їх групового членства. Тим самим було вирішено питання про співвідношення і суперечливість групових і особистісних основ в людині. Відштовхуючись від цього, автор пояснював можливі варіанти соціальної поведінки індивідуума. Так, роль регулятора виконує «Я-концепція», яка включає в себе дві підструктури: особистісну і соціальну ідентичності. Дані структури є рівнозначними, причому, перша являє самовизначення людини в термінах фізичних, інтелектуальних і моральних рис, а друга – в термінах суб'єктивної належності до різних соціальних категорій (гендеру, національності, професійної групи і т. п.). Залежно від того, до якого ближче полюса буде знаходитися поведінка людини в даний момент і буде проявлятися її самосприйняття.

Дж. Тернер «перевертає» каузальний зв'язок між соціальною ідентичністю та інтергруповою поведінкою. Він пропонує таке пояснення: якщо проводити зв'язок між особистісною та соціальною ідентичністю і допустити, що самосприйняття змінюється протягом життя, то в результаті можна побачити, що переміщення вздовж цього життя ідентичності буде викликати соціальну поведінку або як міжособистісну, або як міжгрупову. Таким чином, міжгрупова поведінка проявляється як результат, а не причина самосприйняття. Це вводить процес формування соціальної ідентич-

ності в рамки процесу самокатегоризації, яка впливає безпосередньо з соціальної категоризації «Себе» і є каузальною базою групових процесів. У результаті Дж. Теренер формує таке поняття соціальної групи, яка за його уявленнями є зібранням індивідів, які визнають соціальну категоризацію «Себе» і діючих на її основі [7, с. 15–18].

Ця концепція пояснює появу почуття соціальної ідентичності і базові принципи її формування. В основі пояснення лежать потреби в соціальній орієнтації і приналежності до спільнот, які змушують індивідів категоризувати себе і своє оточення. Незважаючи на деякі відмінності в питаннях актуалізації того чи іншого рівня абстрагування при самокатегоризації, особистісні та соціальні компоненти ідентичності є частиною одного цілого.

Розглядаючи ідентичність в контексті соціальної структури, Е. Гідденс пропонує ідею трансформації ідентичності. В сучасних умовах конструювання «Я» індивід здатен обирати власну ідентичність, яку пропонує абстрактна система. Індивідуальне «Я» Е. Гідденс називає рефлексивним проектом. В традиційному суспільстві самоідентифікація формувалась під впливом набору психовікових характеристик, що постійно змінювали одна одну та мали чіткі соціальні «позначки». Під таким «позначками» Е. Гідденс має на увазі певні мітки, переступаючи які людина втрачала попередню ідентичність, оволодіваючи новою. Реальні процеси ініціації були тією «міткою», що дозволяла індивіду перейти від пережитої ідентичності до якісно нового рівня рефлексивного проекту. Сучасний індивід сам творить свою ідентичність, використовуючи всі пережиті образи «Я» як елементи соціального конструкту. Проблемою даної ситуації, за Е. Гідденсом, є мінливість соціального середовища за його процесами глобалізації і постійної трансформації.

«Я» як рефлексивний проект – це «здійснення цілісного, постійно коригуемого біографічного оповідання в поліваріантності контексту вибору, пропущеного через фільтри абстрактних систем». За таких умов пізнього модерну «розробка траєкторії Я» стає однією з найголовніших задач в житті кожного індивіда. Специфічний стиль «Я» дозволив автору виділити ряд характеристик, властивих самоідентичності:

«Я» – це рефлексивний проект, за який відповідає сам індивід. «Ми є тим, що ми самі з себе створюємо», тому розуміння себе підпорядковане більш фундаментальній задачі побудови та реконструкції цілісного почуття ідентичності.

«Я» розробляє траєкторію свого розвитку, повертаючись до минулого і прогнозує майбутнє. Подорож у минуле дає емоційну свободу для передбачення і творення майбутнього. Побудова траєкторії «Я» базується на ідеї багатоступового життєвого циклу, бо саме життєвий цикл (а не події зовнішнього світу) виступає домінуючою траєкторією «Я».

Рефлексивність «Я» неперервна, вона має ту ж природою, що й історична рефлексивність пізнього модерну як епохи. Також рефлексивність «Я» охоплює і сферу тілесності індивіда, так як тіло – це частина індивідуальної системи дій, а не її пасивний об'єкт.

Цілісність самоідентичності спирається на безперервність зв'язкового автобіографічного оповідання.

Самоактуалізація «Я» припускає «діалог з часом» або вичленення зон особистого часу, лише віддалено пов'язаних із зовнішнім фіксованим тимчасовим порядком. Самоактуалізація індивіда також вимагає «рівноваги можливостей і ризиків», яке досягається завдяки емоційному подоланню минулого і осмисленому прогнозуванню майбутнього.

Моральні завдання самоактуалізації – це досягнення аутентичності «Я», тобто «вірності самому собі»; цей процес вимагає інтерпретації колишнього досвіду і диференціації істинного і помилкового «Я».

Життєвий цикл особистості втілений в послідовній зміні етапів, періодів або епізодів, які, на відміну від ситуації в традиційному суспільстві, майже не мають ритуальних міток або зовнішньої обумовленості. Рух від епізоду до епізоду, що втілює в собі можливості і ризики, здійснюється завдяки рефлексивної мобілізації траєкторії «Я».

Розвиток «Я», тобто його життєва траєкторія, має внутрішню референтність. Єдино значущою «дороговказівною ниткою» життєвої траєкторії виступає вона сама. Таким чином, внутрішня цілісність «Я», тобто його аутентичність, досягається за допомогою рефлексивної інтеграції життєвого досвіду в контексті біографічного оповідання про саморозвиток [8, с. 71–73; 110–111; 125; 128].

В сучасній соціології та філософії сьогодні розповсюджена критична позиція щодо питань ідентичності. Сучасна людина представляється роздробленою на безліч ідентичностей, які вона не може зібрати в єдину цілісну особистість. На думку Ж. Бодрійяра, «хиткість особистісних ідентичностей», втрата «Я» позбавили людину гаранта самототожності [9, с. 157]. В цьому випадку філософ приписує ідентичності субстанціональний сенс. На думку Ж. Липовецьки, сьогодні актуальна «друга індивідуалістична революція», оскільки сучасна індивідуальна і соціальна активність спрямована на пошук ідентичності [10, с. 17]. З. Бауман також вважає, що «говорити про індивідуальність і про сучасність – це говорити про одне й те ж соціальне явище». Він вважає, що індивідуалізація стала долею сучасної людини багато в чому у зв'язку з тим, що «аскриптивна» ідентичність залишилася в минулому, і тепер її треба самостійно знаходити і вибирати [11, с. 39].

Багато сучасних науковців вважають, що в ситуації глобального хаосу, обумовленого різномірністю і рухливістю соціокультурних процесів, вживання поняття ідентичності, яке в класичному розумінні означало забезпечення людської самототожності, не можна застосовувати до сьогоднішніх індивідів. Про них автори говорять як про істот без «Я», поліідентичних. Іншими словами, згідно психологічним канонами перед нами всі «симптоми» кризи ідентичності в масовому масштабі, яка характеризується розщепленням особистості.

Так, Ж. Липовецький відзначає, що в умовах демократії «виникає вибух «пси», коли всі фігури альтернативності (збоченець, божевільний, злочинець, жінка і т. д.) стикаються між собою в процесі, який А. Токвіль називає «зрівнювання умов». Чи не з тієї причини, що соціальна різноманітність часто поступається місцем ідентичності, відмінності – однаковості, може виникнути проблема ідентичності, на цей раз особистої? Вирішивши питання щодо інших індивідів, рівність звільнила місце і дозволила виникнути питанням про наше «Я». Одночасно зі зникненням соціальної фігури чужого «Я» виникає новий вид поділу – на свідоме і несвідоме, психічний розкол, немов процес

поділу повинен був відтворюватися постійно, хоча б у психологічному плані з метою продовження соціалізації» [10, с. 92]. Такі роздуми спонукають ряд мислителів припустити, що суспільства в його класичному розумінні більш не існує (Е. Лакло, Ш. Муфф, З. Бауман, С. Жижек та ін.).

Критики сучасності визнають кризу ідентичності однієї з її провідних характеристик. У той же час, якщо кризу розуміти в термінах переходу, то звернення до поняття ідентичності, на думку З. Баумана, набуває особливого значення при вивченні сучасного життя. Але це означає необхідність фундаментального вивчення його конструктивних можливостей. З. Бауман робить акцент на тому, що сьогодні мова йде про розширення тлумачення поняття «ідентичність». На його думку, ідентичність «стає призмою, через яку розглядаються, оцінюються і вивчаються багато важливіші риси сучасного життя». Відповідно, «вражаюче зростання інтересу до обговорення ідентичності може сказати більше про нинішній стан людського суспільства, ніж відомі концептуальні та аналітичні результати його осмислення». Автор вважає за необхідне виявити «емпіричні підстави» і «структурні коріння» цього інтересу [12, с. 176].

Отже, ідентичність представляє собою уявлення індивіда про себе по відношенню до референтної групи, тоді як ідентифікація є процесом формування даного уявлення. Процес ідентифікації йде поряд з соціалізацією особистості, тому постійно довершується, перебуваючи у стані вдосконалення. Сучасна людина характеризується багатьма ідентичностями (сюди відноситься і громадянська, і суспільна, і культурна тощо), які проявляються в різній мірі залежно від ситуації. Такий розрив єдиної (класичної ідеї) ідентичності призводить до кризи ідентичності, яка має негативні наслідки для індивіда. Завдання соціологів на даному етапі формування самоідентифікації є створення умов, за яких поліідентичність буде не недоліком, а перевагою самостійного індивіда, що прагне до самоактуалізації через обізнаність, членство в спільнотах, активній громадській позиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рикёр П. Я-сам как другой / П. Рикёр ; [пер. с франц.] – М. : Издательство гуманитарной литературы, 2008. – 416 с. – (Французская философия XX века).
2. Фрейд А. Психология Я и защитные механизмы / А. Фрейд ; [пер. с англ.] – М. : Педагогика, 1993. – 144 с.
3. Mead Gr. Mind, Self and Society: From The Standpoint Of a Social Behaviorist / Gr. Mead. – Chicago : University Of Chicago Press, 1967. – 440 p.
4. Кули Ч. Человеческая природа и социальный порядок / Ч. Кули ; [пер. с англ.] – М. : Идея-Пресс, Дом интеллектуальной книги, 2000. – 320 с.
5. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон ; [пер. с англ.] – М. : Издательская группа «Прогресс», 1996. – 344 с.
6. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. – М. : Медиум, 1995. – 323 с.
7. Tajfel H. The social identity theory of intergroup behavior / H. Tajfel, J. Turner // Psychology of intergroup relations. – Chicago : Nelson-Hall, 1986.– 2nd ed. – 7–24 pp.
8. Giddens A. Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age / A. Giddens. – California : Stanford University Press, 1991. – 257 p.
9. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или конец социального / Ж. Бодрийяр ;

- [пер. с франц.] – М. : Директ-Медиа, 2009.– 115 с.
10. Липовецьки Ж. Эра пустоты. Очерки современного индивидуализма / Ж. Липовецьки ; [пер. с франц.] – СПб. : Владимир Даль, 2001. – 336 с. – (Серия «Университетская библиотека»)
  11. Бауман З. Текучая современность / З. Бауман ; [пер. с англ.] – СПб. : Питер, 2008. – 240 с.
  12. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман ; [пер. с англ.] – М. : Логос, 2005. – 390 с.

Стаття надійшла до редколегії

Прийнята до друку

BASIC ANALYSIS THEORETICAL CONCEPTS OF SELF-IDENTITY

K. O. Volodina

*Donetsk State University of Management,
Donetsk, Artema Str., 94, Ukraine, 83015,
ekaterina.polonskaya@gmail.com*

This paper provides an overview of theories of identity, that explain the mechanism of identification, identity and self-identity, determine the conditions of identity formation from the standpoint of philosophy, psychology and sociology. The senses of identity in modernism and postmodernism are characterized. The peculiarities of modern views on the problem of social identity are revealed. The article considers different approaches to the definition of the named terms and the content analysis of the concepts of «identity» and «self-identity» in the context of symbolic interaction and constructivist approach is conducted. The accent is made on the sociological interpretation of the contemporary problem of identity crisis that occurs in the context of globalization. The article describes the theoretical basis for the analysis of socialization and internalization of the mechanisms of identity construction status using the developments phenomenologically-interactionist direction. The applied aspect of the study is based on the role of agents of socialization in shaping the identity status. Author applies the historical and logical methods of the research based on the review of the main sociological theories of identity. With the help comparing review the author develops the different views on the definition and nature of identity in sociology.

Keywords: identity, self-identity, self, self-actualization.

ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ КОНЦЕПЦИИ АНАЛИЗА САМОИДЕНТИФИКАЦИИ

Е. О. Володина

*Донецкий государственный университет управления,
ул. Артема, 94, г. Донецк, Украина, 83015,
ekaterina.polonskaya@gmail.com*

В данной статье сделан обзор теорий идентичности, которые объясняют механизм идентификации и самоидентификации, определяют условия формирования идентичности с позиции философии, психологии и социологии. Проведен анализ содержания понятий «идентификация» и «самоидентификация» в контексте символического интеракционизма и конструктивистского подхода. Сделан акцент на социологической трактовке современной проблемы кризиса идентичности, которая возникает в условиях глобализации, где на первый план выходят полиидентичные множества.

Ключевые слова: самоидентификация, идентичность, самость, самоактуализация.

УДК 316.42:316.45.023.4[ОСББ](477)

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ОСББ У КОНТЕКСТІ ТЕОРІЙ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Н. Ю. Пашко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,
natalya.pashko@i.ua*

Представлено теоретичне обґрунтування ОСББ як соціального інституту та малої соціальної групи, а також здійснено концептуалізацію цього нового формату розв'язання житлово-комунальних проблем як потенційного агента розвитку соціального капіталу та громадянського суспільства в сьогочасній Україні.

Ключові слова: громадянське суспільство, соціальний капітал, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ), соціальний інститут, мала соціальна група.

Житлово-комунальне господарство (ЖКГ) в Україні знаходиться у стані системної кризи, адже вже протягом тривалого періоду його структура руйнується та не виконує своїх інституційних функцій. Це зумовлює потребу негайного реформування ЖКГ з метою підвищення якості життя населення шляхом поліпшення житлових умов, збереження житлового фонду й підвищення рівня житлово-комунального обслуговування громадян. Важливою складовою такої реформи є об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) як альтернатива комунальним підприємствам. Основна мета ОСББ – створювати якісно нові та енергоекономічні умови життя мешканців багатоквартирних будинків у їхніх помешканнях [10, с. 3; 30, с. 5]. Зазначену проблему треба комплексно вивчати, оскільки різностороння інформація про неї дасть змогу знайти ефективні шляхи виходу із кризи житлово-комунального сектору. Тут, назагал, можна окреслити дві основні проблеми. По-перше, стара система ЖЕКів, яка зародилася за радянських часів й продовжує функціонувати дотепер, є серйозною перешкодою для розвитку нових форм вирішення питань ЖКГ в Україні. По-друге, ОСББ, як новий формат вирішення зазначених проблем, ще не має достатнього потенціалу як на інституційному та законодавчому рівнях, так і в контексті розвитку відповідних громадянських ініціатив. Перші осередки ОСББ вже існують, однак процес інституціоналізації відбувається дуже повільно, супроводжується великою кількістю проблем, що насамперед пов'язані безпосередньо із самим процесом організації та кооперації мешканців як власників багатоквартирних будинків.

Процес створення ОСББ в Україні розпочався у 90-х рр. ХХ ст., коли держава ініціювала реформи у ЖКГ, де основна складність полягає в тому, що на цей мо-